

Hitek és kételyek között

Antal László (1943-2008)

Meghalt Antal László professzor, az MTA doktora, az Akadémia Közgazdaságtudományi Bizottságának tagja, az elmúlt harminc év közéletének fontos szereplője, nemzetközi hírű reformközgazdász. Több korszakos mű szerzője: a késői szocialista tervgazdaságot jellemző alkumechanizmusok feltárásával (*Fejlődés – kitérővel*, 1979) iskolát teremtett, az 1985-ös *Gazdaságirányítási és pénzügyi rendszerünk a reform útján* pedig olyan korrajz, amely nélkül aligha lehet megérteni a hetvenes-nyolcvanas évek gazdasági és politikai viszonyait. Utolsó, 2004-ben megjelent könyve (*Fenntartható-e a fenntartható növekedés?*) amellett, hogy kimerítő láttelepet ad a piacgazdasági átalakulásról, az elméleti közgazdaságtan keretében értelmezi és értékeli korunk legfontosabb makrogazdasági és gazdaságpolitikai kérdéseit. Halálával súlyos veszteség érte a közgazdaságtudományt, a hazai gazdaságpolitikáról folyó közgondolkodást, valamint a racionális gondolkodás és a liberális eszmék itthoni (vészesen fogyatkozó) táborát.

A tudóssal együtt távozott az élők sorából a nagyon sokunk Antal Lacija, a minden józan gondolatra nyitott, és saját gondolatait is minden érdeklődővel megosztó kolléga és barát. Akire mindig számíthattunk, ha gondolatainkban, módszereinkben vagy következtetéseinkben elbizonytalanodtunk, aki minden fércművünket elolvasott és kommentált, megerősített vagy pikírt megjegyzéseivel elbizonytalanított: bátyánk helyett bátyánk volt. Távozásával önmagunkból veszítettünk el egy darabot: a kétely és a megerősítés oly fontos művelete immár maradék magunkra vár.

Két generáció is élhetett azzal a fantasztikus lehetőséggel, amit Antal László sajátos >>szabadegyeteme<< kínált: a >>gyere, igyunk meg egy sört<< invitálás egyet jelentett azzal, hogy a szerencsés kiválasztott első hallgatója lehet új gondolatainak. Ő, akinél eredetibb, és egyúttal alaposabb és önkritikusabb gondolkodóval nem találkoztam, állandó megerősítést várt környezetétől. Mekkora adományt jelentett a kiforrott nézetek, megállapítások helyett vagy mellett az oda vezető út buktatóit és a kételyeket is megismerni! A gondolkodás iskolája – a kifejezés átvételével talán nem sértem meg a kiváló matematikust, Pólya Györgyöt, hiszen ha valaki, hát Antal László gondolkodása megérdemli ezt a minősítést.

De nem csak gondolkodni tanított. Hatalmas tudását is magába szívhatta bárki, aki hallgathatta őt hivatalos vagy nem hivatalos fórumokon, értekezleteken és

kocsmákban, egyetemi falak között vagy a rádióban-tévében, aki olvasta könyveit, tanulmányait, a vele készült interjúkat. Ez a tudás egymással ritkán társuló ismeretanyagokból táplálkozott. Óriási műveltsége (egész életében falta a könyveket, és agya közben fényképezte a gondolatokat, amelyeket mindig a szükséges pillanatokban tudott előhívni) negyedszázados államigazgatási tapasztalattal párosult, s kiegészült a valóság tiszteletével, a teóriák empirikus megerősítésének igényével. A szerzők iránti megbecsülése mellett ezért olvasott el minden, esettanulmányokon vagy modelleken alapuló eszmefuttatást, a számok iránti tisztelete mellett ezért bújta a statisztikákat. A mégoly hangzatos elméleteket is csak akkor fogadta el, ha a megismerhető tények nem cáfolták azokat.

Antal Lászlóval, a tudóssal, és Antal Lacival, a kollégával-baráttal együtt egy olyan ember is távozott az életemből, aki 40 éve, amióta megismertem, fontos igazodási pont volt számomra. Gimnazistaként az ő példája győzött meg arról, hogy matematikus vénával is érdemes közgazdásznak menni, és be-bejárogatva a Pénzügyminisztérium akkori reformműhelyébe, ahol Laci anyámmal együtt dolgozott, beleszagolhattam a 68-as reform kezdetben a hittől felhevült, élénk vitákkal telt, később a kiábrándultságtól terhes levegőjébe. 1984-ben, amikor hívására a Nemzeti Bankból átigazoltam a Pénzügykutató Intézetbe, szinte újjászülettem az ő kisugárzásából táplálkozó szellemi légkörben. A közös kutatás során, amelyből a *Tőkeáramlás Magyarországon* megszületett, nemcsak a logikus gondolkodást és a tények tiszteletét tanultam meg, hanem az írásgörcs leküzdésének receptjét is: végy egy üveg vodkát, és tedd ki az asztalra a papír és toll mellé. Könyvünk megjelenését 1987 őszén már nem tudtuk megünnepelni: a politikai számítás addigra éppen megszüntette intézetünket. Számára lételem volt a gazdaságpolitika formálásának közege, így nem jött velünk a magáncéggként újjászülető Pénzügykutatóba, de továbbra is számíthattunk a hamisságokat felfedő éles szemére, a logikai bukfeneket leleplező elméjére, sőt, az utolsó évtizedben elemzéseire is.

Antal László különös lény volt: mindenki, akit ismerek, szerette őt, annak ellenére, hogy a szó szoros értelmében nem volt >>szereetre méltó<<. Nem bírta megállni, hogy ne tegyen mindenkire és mindenre pikírt, néha gonoszkodó megjegyzést, de ezt, bármennyire is furcsán hangzik, olyan mérhetetlen szeretettel tudta megtenni, hogy senki sem haragudott rá. Te hülye – bókolt az embernek, simogatás helyett összeborzolva haját, és mindezt olyan elbűvölő hangsúllyal és mosollyal, hogy azt nem lehetett másként értelmezni, mint a szeretet jeleként. Szeretett, és cserében csak egyet várt el: mi is szeressük őt.

Nehéz búcsúzóul azt mondani neki: nyugodjék békében, pedig ez az, amit megérdemelne végre. Soha nem volt megbékélve önmagával, és az őt körülvevő világgal is csak röpké pillanatokra. Ezért emésztette magát egész életében, ez a folytonos békétlenség szülte vívódás és önmarcangolás őrlhette fel testét ilyen rövid idő alatt. A hitek és kételyek viadalának örökségével magunkra maradtunk.

Várhegyi Éva

(Magyar Narancs, 2008. október 2.)